

5486

9147925

S-23

1915

23

14 ԳՄՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

ԿԱՂԱՆԴՁԵՔԸ

1915

ԳԻՆ ԷՃ ՂԵՆ ՈՂՋ

Տպարան Մ. ՇԻՐԻՆՆԱՆ

2004

9(47.915)

5-23

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԱՆՈՐԸ

1915

ԱՄԱՆՈՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Համատարած ու աշխարհաստան աղետի մը անդին մէջէն, 1915րդ տարին եղբրական հանդիսաւորութեամբ մը ահա կուգայ արեան հեղեղներու ու աւերածութեան ճամբայով :

Քանատայէն մինչև Հնդկաստան, Աւստրալիայէն մինչև Կովկաս, ու գրեթէ ողջոյն եւրոպան, վեց ամիսներէ ի վեր, խաղաղութեան ու բարօրութեան ողջակէզի մեծ սեղանին վրայ կը զոհեն իրենց երիտասարդ արիւնները :

Հայը, փոքրիկ ազգ մը, անմասն չի մնար ողջակիզումի այս փառաւոր առիթէն ու պատիւէն, ու անիկա կը նսւիրուի մարդկային այս մեծ դատին :

Ի՞նչ փոյթ, սակայն, թէ կատարուած այս եղեւնը ազգերու իրերատեցութեան մէկ բնական հետեւանքն է :

Հայն ալ ատուած , կոխկրտուած , անի-
րաւուած ազգ մըն է , և պէտք է որ անխու-
սափելիին առջեւ գլուխը խոնարհեցնէ :

Եւ թող Հայաստանը , յաւիտենական նա-
հատակը , այսօր ըլլալ նորէն քաւութեան
նոխազը հզօրներու հակառակութեան , և թող
փոթորիկը նորէն շղթայաղերձուի մեր հայրենի
աշխարհին հորիզոններուն վրայ . մեր ցեղին դա-
րաւոր գոյութիւնը անգամ մը ևս սարսելով և
նետելով զայն փորփօքած հրաբուխին խառնա-
րանին մէջ :

Մեծ կոտորածներէն վերապրողները իրենց
աչքերը նորէն կը բանան դիակներու շեղակոյ-
տերուն վրայ և իրենց մորթին վրայ նորէն կ'ըզ-
գան պարտուած ու քայքայուած թշնամիին
երիվարներուն ամբակները , հոգեվարք փազրի
վերջին քէֆն է այս քանդումի և աւերումի դա-
րաւոր անաղութիւններովը այլասերած Տաճիկ
բանակին :

Ստեղծագործ արդիւնաբերութեան և շինա-
րար աշխատանքի նուիրուած Հայ ժողովուրդը
իր պատմական դերին մէջ յանկարծ ընդհատ-
ուած , այսօր նորէն կ'ստիպուի իր գոյութեան
կռիւր կազմակերպելու : Ազգակի դաշտերէն մին
չեւ երգրումի պարիսպները — որ Հայ ըմբոս-
տութիւնը տուած իր առաջին զոհերը — ամբողջ
սահմանագլուխին երկարութեամբ , Հայկական
բնաշխարհը արեւելքի և արեւմուտի ծովին մէջ նե-

տուած , իր մխացող հիւզակներուն , իր կոտոր-
ուած զաւակներուն և քանդուած տաճարներուն
առջեւ սարսափահար , դալիք մօտալուտ փրկա-
գործումին յայտովը կ'ամրապնդուի :

Հայ ազգը որ ամէն նոր տարիի ճշգրտապէս
գործատէրի մը պէս իր կորուստները կը համ-
բէր և միշտ լաւատեսութեամբ նոր տարիի սեմէն
ներս կը մտնար , այսօր հազիւ քանի մը տա-
րուան երեւոյթական հանդարտութենէ մը վերջ
նորէն ահաբեկ կը դիտէ իր զոհերուն ահագնու-
թիւնը : Այն երկիրը որ իր ծաղկաւէտ հովիտ-
ներով և արգաւանդ դաշտերով իրեն քաջած էր
նախնի դարերու բանաստեղծ երեակայութիւն-
ները , և ուր պատմական հրաշալիէպը զետեղած
է դրախտի աւանդալէպը , հիմայ հրանթներու
պողպատէ շաբքերովը չրջանակուած կը հանդի-
սանայ դատերաժայրը եղերական անցքերու :
Հայաստանը եղած է միշտ այն երկիրը , ուր լա-
ցող աչքը կը փորեն կը հանեն , բողբոջ լեզուն
կը կտրեն , և հեծկտացող կոկորդը կը սեղմեն .
վեհապանծ Մատիսն է միայն որ մութին մէջ
կատարուած եղեռնը կը դիտէ , զանոնք պատ-
մելու համար սահմանէն անցնող Հայդուկներուն :

Ամբողջ աշխարհը ցասումով կը պատմէ Գեոր-
ման բարբարոսութեան գործած վայրագութիւն-
ները Պելճիքայի մէջ , մեր հայրենիքը տառա-
պանքին մէջ հերոսացած Պելճերուն բաղդը կի-
սած , խորհրդաւոր համբերութիւն մը կը պահէ :

53186-ա

Այլևս չենք լսեր Հայաստանի տաճարներուն զանգակները , մեր խորանները այս անգամ պիտի չարձագանգեն Կաղանդի և Ծնունդի հանդիսաւոր ալիւտները , Հայ նահապետական տունը այլևս կանգուն չի մնար , և պապիկն ու հանին Կաղանդի սեղանին շուրջ հաւաքուած իր թաւներուն և հարսներուն հետ աւանդական ողջագութութենէն պիտի չկատարէ , Հայ ծխնեւոյցը այլևս չի միսար , և Հայկական Ամանորի խանդավառութիւնը փոխուած է համատարած մեռելութեան . . . « Սե հաւր կանչեց » մեր երգիքին վրայ ,

Բայց , գօտեպնդուինք : Այս անգամ զոհը մինակ չէ ձգուած իր գահիճին հետ : Ազատութեան արշալոյսը արդէն կ'արփաւէտի Արարատի գագաթէն , և իրականութեան գիշերին մէջ անընթաց Բաֆֆի Մեծ երազը պիտի իրագործուի :

Հայկական Նաւասարդը նախնի դարերու հեթանոսական չքեղութեամբը պիտի գայ վերադարձելու ազգային մեծ աւելանք , և գողթման երգիչները պիտի երգեն հայրենի փառքերը , ազատագրուած հայրենիքին մէջ :

ԱՄԱՆՈՐԸ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԻՆ ՎԼԱՅ

Աւարայրի դաշտերուն և Անիի պարիսպներուն տակ արտայայտուած ռազմական ոգին , որուն խլեակները միայն կրցանք փրկել մեր քանի մը դարու անողնահար ստրկութեան շրջանէն , վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու հայ ազատագրութեան պայքարին մէջ մարդուած և կազմակերպուած , փայլուն կերպով արտայայտուեցաւ Պալքանեան մարտադաշտերուն վրայ , այսօր ալ սահմանին վրայ մղուած կռիւներուն մէջ հայ կտրիճներու յաղթանակները թշնամի դիակներուն վրայէն կը տարածուին քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ : Վրէժի և փոխարինութեան ուխտուածները , Ռուս ազատարար բանակներուն առջեւէն , յաղթանակին ճամբան կը յարդեն : Նայեցէք այդ քաջարի դիւցազներուն , անոնց աչքերը սեւեռուած են մեծ իտէալի մը , և անոնց վաստակաբեկ քայլերը կը շարժին դէպի հայրենի սարալանջերն ու բարձունքները , ուր օր մը՝ անհաւասար պայքարին կամաւորուած և վերջնական ստոյգ յաղթանակի ինքնավստահ հաւատքովը ամրապնդուած , միայնակ նետուած էին թուրք ու քիւրտ սպառազէն խուժանին դէմ , իրենց ուսերուն վրայ առած նահատակ ժողովուրդի մը արիւնոտ ճակատագիրը , քաղաքակիրթ աշխարհի « ճրագործ անտարբերութեամբը շրջապատուած , լքուած ու չհասկցուած :

Յեղափոխութիւնը ո՛չ նահանջ կը ճանչնայ ո՛չ իրաւախօհութիւն, անիկա ո՛չ ազնուական դիրքերու և ոչ ալ վեհափառ գահերու կորուստին վախը ունի, և հազիւ ռազմափողը հընչած, ահա կորիւնները դարձեալ իրենց պատնէշներուն վրայ: Այսօրուան կռուողները, դէպի տառապանքի աշխարհը իրենց արծուային սլացումներուն ատեն արդեօք կը վերլիչեն ու կը ծնրադրեն այն սրբազան վայրերուն առջեւ, ուր, մօտաւոր անցեալի մը մէջ, իրենց ընկերները թաղեցին:

Անոնց յիշատակովը գերագոյնացած, անոնք պիտի յորդին անդիմադրելի հեղեղի մը պէս, լուծելու համար իրենց առջեւ ցցուող անծանօթ մեծ հարցականը:

Լիւնել թէ յիւնել...

Գացէ՛ք, ինկողներու արիւնին հետքերուն վրայէն գացէ՛ք, և հայրենի հողը թող անգամ մը եւս թնդայ ձեր յաղթական քայլերէն, ու կաղանդի այս գիշերով ձեր պատնէշներուն ետեւէն ու խրամատներուն մէջէն, թշնամի գնդակներուն տակ, հայ ազատագրութիւնը դարբնէ՛ք, որպէսզի սա մարտիրոս ազգը դուրս գայ այս երկունքէն աւելի մեծցած ու աւելի կենսունակ:

ԱՄԱՆՈՐԸ ՕՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մեր ազգային ճակատագրականութեան անխուսափելին, հալածական փախուստը, այս անգամ ալ իր մակնթացութեամբ ողողեց Եգիպտոսն ու Պուլկարիան, և բոլոր հարեան երկիրները: Թուրք բանակին ծառայութենէն խուսափած երիտասարդներու լէգէոն մըն է որ հայրենագաւ գործի մը իրենց ալակցութիւնը չբերելու համար կամաւոր աքսորի դատապարտելով ինքզինքնին, զրկանքի կեանքով մը իրենց գոյութիւնը կը քաշքշեն օտարութեան հանգրուաններուն մէջ: Անոնցմէ չատերը մեր աչքերուն առջեւն են հոս, փարաւոններու հիւրընկալ երկրին մէջ, որ միշտ եղած է, ազգային շարժումի օրերէն ի վեր, ապահով ապաստանարան մը հալածական Հայութեան համար:

Դժուար չէ ճանչնալ զանոնք Գահիրէի թէ Ալեքսանդրիոյ բազմաթիւ մայրերուն վրայ, իրենց գունատ, լռին ու խոհուն դէմքով: Հեռուն ձգուած խրեւիներու անստոյգ և կասկածելի ճակատագիրը արդէն մոռցուցած է անոնց իրենց ապրելու անել ճանապարհը: Եղբայրներ ունին կռուող բանակներուն մէջ և հացի անլուծելի առեղծուածին հետ միս մինակ ձգուած քոյրեր ու մայրեր կան այն հսկայական գերեզմանոցին մէջ, որ կը կոչուի Թուրքիա...

Թղթատարը այլևս չբերեր գոնե անոնց առողջութեան ու ապահովութեան լուրերը, քօսքին ճամբաները արդէն մաշեցան անոնց ապարդիւն երթեւեկէն, ու տարաբաղդ պանդուխտը աչքերը յառած Եգիպտոսի պայծառ երկինքին, կապոյտին մէջ ի զուր կը փնտռէ մեր աւանդական լրաբերը, անոր հարցնելու համար.

— Կոռնկ, մեր աշխարհէն իսպարիկ մը չունի՞ս:

Այդ իսպարիկը պիտի չգայ դեռ երկար ատեն, ու Հայ դարիպ երիտասարդը Պէյն-էլ-Սուրէնի գոփհնեցողն մէջ իր ողբալի սենեակին խորը ամփոփուած, մոմի պլպլտցող լոյսի մը առջեւ պիտի տօնէ Հայկական Ամանորի և Մետոնդի գիշերները, կամ աւելի ճիշդը, պիտի սգայ կորսուած ընտանեկան բոյնին կարօտը, անցեալ տարեգլուխներու երջանիկ յիշատակովը հրահրելով օտարութեան մէջ անցուցած իր դժբաղդ Ամանորը:

Բայց Եգիպտոսը Հայ ջողերու կեդրոնաւիայն է: Պիտի յիշե՞ն արդեօք անոնք, թէ տարիներ առաջ, իրենք ալ դժբաղդ օտարականներ էին հոս, բայց այսօր բաղդը իրենց ժպտած է: Նուիրական պարտականութիւն մը կը ծանրանայ վրանին, եղբայրայրական ջերմ համակրութեամբ մը շրջապատելու Թուրք բռնապետութեան զոհերը:

5486

0001471

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0001471

Handwritten signature

